

คำชี้แจง

เอกสารนี้เกิดขึ้นจากความร่วมแรงของอาสาสมัคร ที่ร่วมกันถอดเสียงและตรวจทานในเบื้องต้น ซึ่งบางส่วนยังไม่ถูกต้องสมบูรณ์ตรงตามเสียงที่ ท่านพุทธทาสภิกขุได้บรรยายไว้

ด้วยคุณค่าแห่งธรรมและงานที่ร่วมกันทำในครั้งนี้ หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ ได้พิจารณาเห็นว่างานธรรมในรูปแบบเอกสารทั้งหมดนี้ แม้จะยังไม่ได้ตรวจทานแก้ไขเนื้อหาอย่างถึงที่สุด แต่ก็ควรที่จะนำออกเผยแพร่ให้กว้างขวาง เพื่อเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่สนใจใฝ่ธรรม จะได้มีข้อมูลที่เป็นลายลักษณ์อักษรเป็นแหล่งศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมควบคู่กับเสียงธรรม โดยพร้อมกันนี้ทางทีมงานจะดำเนินการตรวจทานแก้ไขเนื้อหาทางถอดเสียงทั้งหมดอีกครั้ง เพื่อให้ธรรมที่เผยแผ่มีความถูกต้องและสมบูรณ์

เอกสารนี้ไม่สงวนสิทธิ์สำหรับการเผยแพร่เป็นธรรมทาน หากพบข้อควรแก้ไขปรับปรุงสามารถแจ้งมาได้ที่ หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญตามที่อยู่ติดต่อด้านล่างนี้

หอจดหมายเหตุพุทธทาส อินทปัญโญ

สวนวชิรเบญจทัศ ถนน นิคมรณไฟสาย ๒ แขวง/เขต จตุจักร กรุงเทพฯ ๑๐๙๐๐

โทร ๐-๒๙๓๖-๒๘๐๐ โทรสาร ๐-๒๙๓๖-๒๙๐๐ E-Mail: archives@bia.or.th

รหัส	5115330410040	รายชื่อ	อบรมปฏิบัติจิตตภาวนา ค่ายดับทุกข์ 2533
วันที่แสดง	10/04/2533	ชื่อเรื่อง/ชุด	ปฏิจสุมุบาท โดยประยุกต์
ผู้ถอด	มยุรัตน์ รักเกียรติ	ผู้ตรวจทาน	อนุชาติ ชัยพอด
หมายเหตุ			

ท่านสาธุชนผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย

ขณะนี้เราจัดได้พบคุณเรื่องปฏิจสุมุบาทอีกสองครั้งหนึ่ง โดยหวังว่า ปฏิจสุมุบาทโดยประยุกต์ ครั้งนี้แล้วมา เราพบเรื่องปฏิจสุมุบาทโดยประยุกต์ ภาษาเด็ก ๆ ง่าย ๆ ก็รู้จัก โดยประยุกต์คือรู้จัก เป็น realize เป็น experience เป็นอ้อ ไร้อ้อแล้วแต่รู้จัก ๆ

ส่วนขณะนี้เราจัดพบคุณโดยประยุกต์ คือใช้มันให้เป็นประโยชน์ เป็น apply อย่างที่พบคุณโดยมาก ปฏิจสุมุบาทโดยประยุกต์ ถ้าไม่มีการประยุกต์ก็ไม่มีประโยชน์อะไร ไม่มีประโยชน์อะไรเลย ต้องประยุกต์คือใช้ให้เป็นประโยชน์ให้ได้ วันนี้เราก็จะพูดกันโดยประยุกต์ คือใช้มันให้เป็นประโยชน์ให้ได้ แต่อาจจะอยู่นอกความสนใจของคนบางคนก็ได้ มันยังไม่รู้จักและยังไม่รู้ว่าจะใช้ประโยชน์อะไร และมันก็คิดว่าไม่ต้องเสียก็ได้ แต่ว่าเป็นความจำเป็นที่สุดที่เราจะต้องรู้จัก และก็ใช้มันให้เป็นประโยชน์กันให้จนได้ เป็นเรื่องเล็ก ลึกจนคนธรรมดาสามัญไม่สนใจ แต่ว่าสัตบุรุษสนใจ ๆ มีความเป็นพุทธบริษัทมากขึ้น ๆ ก็เพราะรู้จักใช้ปฏิจสุมุบาทให้เป็นประโยชน์มากขึ้น ๆ ดังนั้นเราจึงต้องพูดกัน เป็นสิ่งที่ใช้ให้เป็นประโยชน์ได้ แม้นในแง่ของโลกียะคืออยู่ในโลก และในแง่ของโลกุตระคือจะขึ้นอยู่นเหนือโลก มันก็หมกกันเท่านั้นแหละ มันก็มี ๒ ความหมายเท่านั้นแหละ เป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา อย่างที่กล่าวมาแล้ววันก่อน ว่าพระพุทธเจ้าท่านตรัสระบุว่ามันเป็นอาทิพรหมจรรย์ เป็นจุดตั้งต้น จุดตั้งต้นของการประพฤติพรหมจรรย์ คือรู้ปฏิจสุมุบาทก่อนแล้วก็ปฏิบัติ ปฏิบัติ ปฏิบัติไปตามลำดับ จนดับทุกข์ได้สิ้นเชิง เรื่องปฏิจสุมุบาทมีลักษณะเป็นวิทยาศาสตร์ ไม่ต้องสมมติ ไม่ต้องมีสมมติฐาน-hypothesis บ้า ๆ บอ ๆ อะไรกัน เหมือนกับเรื่อง philosophy มันเป็นเรื่องวิทยาศาสตร์ วิทยาศาสตร์ต้องมีของจริง เอามาวางอยู่โดยประยุกต์ พิสูจน์ทดลองจนพบความจริงของสิ่งนั้น ๆ และใช้เป็นประโยชน์ให้ได้ อย่างนี้มันเป็นเรื่องวิทยาศาสตร์ ไม่ใช่คำอ้าง คำานวม โดยเหตุผลผิด ๆ ถูก ๆ และนำไปสู่ไสยศาสตร์เสียอีก ไม่น่า

เอาละ, ที่นี้เราก็จะดูกันในแง่ของการใช้ให้เป็นประโยชน์ มีพระบาลีไว้ชัดเจนว่าปฏิจสุมุบาทเป็นมัชฌิมาปฏิปทา ท่านทั้งหลายอาจจะไม่เคยได้ยินและไม่เข้าใจ ฟังแล้วไม่เข้าใจ ว่าปฏิจสุมุบาทจะเป็นมัชฌิมาปฏิปทาได้อย่างไร ท่านอย่าลืมว่าพระพุทธศาสนาของเรามีหัวใจเป็นเรื่องมัชฌิมาปฏิปทา ไม่สุดโต่งฝ่ายโน้น ไม่สุดโต่งฝ่ายนี้ อยู่เหนือสิ่งที่เป็นคู่ ๆ จะเรียกว่าอยู่ตรงกลางก็ได้ ปฏิจสุมุบาทนี้จะช่วยให้เราอยู่ได้ที่ตรงกลาง ๆ ไม่ดึงไปทางซ้าย ไม่ดึงไปทางขวา จนไปสุดเหวี่ยงสุดโต่งอยู่ที่นั่น มันมีแต่กระแสแห่งการปรุงแต่ง ปรุงแต่ง ปรุงแต่ง ไม่ไปจับยึดสุดโต่งสิ่งใด ที่ไหน ฝ่ายไหน

คำว่า มัชฌิมาปฏิปทา อยากจะให้เปรียบเทียบกับคำอีกคำหนึ่ง คือคำว่ามัชฌ์สัจ ๆ เมื่อเอาภาษาเป็นหลัก มันเป็นคำเดียวกันแท้เลย มัชฌ์สัจนะ แต่ในภาษาไทยเด็ก ๆ บ้า ๆ บอ ๆ มัชฌ์สัจก็คือไม่สุรุ่ยสุร่าย มัชฌ์สัจนะ แต่คำว่า มัชฌ์สัจ-มัชชะ-สะ-อะ คือตั้งอยู่ตรงกลาง คำว่ามัชฌ์สัจ ๆ นั้นไม่ใช่ว่าชี้เหนียวหรือว่าไม่สุรุ่ยสุร่าย มันตั้งอยู่ตรงกลาง

มัชยัสถ์คือตั้งอยู่ตรงกลาง มัชฌิมาปฏิปทา ก็มีในท่ามกลาง มีตรงกลาง เข้าใจคำว่ามัชฌิมาปฏิปทา มันก็จะเข้าใจคำว่ามัชยัสถ์ ภาษาวัตถุก็มัชยัสถ์เงินทองข้าวของ แต่ภาษาธรรมะที่ว่าอยู่ตรงกลาง อยู่ตรงกลาง ไม่เหวี่ยงข้างโน้น ไม่เหวี่ยงข้างนี้ อธิบายไปในคราวเดียวกันก็ได้ มัชยัสถ์กับมัชฌิมาปฏิปทานี้

คำแรกที่สุด ดูเหมือนจะเป็นคำว่า *อตุตฺตา* และ *นตุตฺตา* ซึ่งเป็นคำสำคัญของเรื่องปรัชญาในอินเดีย ซึ่งเคียงกันมา มันเป็นปัญหาโลกแตก *อตุตฺตา* แปลว่า มีอยู่หรือความมีอยู่ *นตุตฺตา* แปลว่า ไม่มี, ความไม่มีอยู่ ปัญหาที่เคียงกันก็คือว่า สิ่งทั้งปวงมีอยู่หรือไม่มีอยู่ *สพฺพ อตุตฺติ, สพฺพ นตุตฺติ* พวกหนึ่งว่ามี พวกหนึ่งว่าไม่มี แล้วก็เคียงกันจนพอใจอย่างไร ก็แบ่งพวกกันไปถือตามนั้น ๆ *อตุตฺตา* มันก็เป็นสัตสตทิกุญฺญ *นตุตฺตา* มันก็เป็นอุทฺเตจทิกุญฺญ นัตถิกทิกุญฺญ มันบ้ำทั้งสองพวกแหละ ถ้าเป็นพุทธแท้ มันเป็นปฏิจจสมุปบาท มันไม่กล่าวว่า *อตุตฺตา* มีอยู่ ๆ ไม่กล่าวว่า *นตุตฺตา* ไม่มี ๆ มันมีอยู่อย่างลักษณะของปฏิจจสมุปบาท ประุ่งแต่งกันอยู่ไปตามลำดับตามลักษณะของเหตุปัจจัย มีแต่กระแสแห่งการประุ่งแต่ง ซึ่งมีความเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา จะเรียกว่ามีอยู่ที่บ้ำ จะเรียกว่าไม่มีอะไรเลย มันก็บ้ำ

นี่เป็นเหตุให้เรา รู้จักพุทธศาสนาได้ดี ว่ามันไม่ใช่มีอยู่หรือไม่มีเอาเสียเลย ข้อนี้สำคัญมากในการที่จะเข้าใจพุทธศาสนา คือเข้าใจเรื่องอัตตา-อนัตตานั้นแหละได้ดี พุคว่าอัตตา อัตตามีอยู่ ตัวตนมีอยู่ มันก็สุดโต่งฝ่ายนี้ พุคว่า *นตุตฺตา* ๆ ไม่มีอะไรเลย ไม่มีอะไรเลย มันก็อยู่ฝ่ายโน้น แต่ถ้าพูดอยู่ตรงกลาง ๆ ก็พูดว่า อนัตตา มีสิ่งซึ่งมิใช่อัตตา เข้าใจหรือไม่ ฟังดูให้ดี ถ้ามีอัตตา อัตตามิเต็มเปี่ยมแห่งความมี ก็เป็นอัตตา เป็นมิจจาทิกุญฺญฝ่ายซ้าย หรือว่าไม่มีอะไรเลย ไม่มีอะไรเลย หรือจะเรียกว่าไม่มีอัตตา ไม่มีอัตตา เสียเลยก็ได้ นี่มันเป็นมิจจาทิกุญฺญฝ่ายขวา ที่มันอยู่ตรงกลาง ๆ อนัตตา อนัตตา คือมันมิใช่อัตตา อัตตาที่เรากำลังมีอยู่ในความรู้สึก รู้สึกเป็นอัตตาอยู่นั้นมันมิใช่อัตตา ต้องใช้คำว่า *อะ* เข้ามา มิใช่อัตตา มิใช่อัตตา อนัตตาไม่ได้แปลว่าไม่มีอัตตา อนัตตาแปลว่าไม่ใช่อัตตา นั่นแหละอยู่ตรงกลาง ฉะนั้นจึงรู้จักพุทธศาสนาให้ดี ๆ ในฐานะที่ว่ามันมีอัตตาของคนโง่ แล้วก็ไม่มีอัตตาตัวจริงของผู้รู้

ปฏิจจสมุปบาทช่วยได้ ๆ มองเห็นชัดว่ามันมีแต่อัตตาที่มายาที่ลวง แล้วก็ควรเรียกเสียใหม่ว่าอนัตตา คือมิใช่อัตตา นี่จะรู้จักหัวใจพระพุทธศาสนา จะไม่ได้พูดว่า มี มี มี หรือว่า ไม่มี ไม่มี ไม่มี ก็ไม่พูด แต่ว่ามีอย่างมิใช่อัตตา มันมีอยู่อย่างมิใช่อัตตา ไปจัดการกับมันให้ดี ๆ สิ ให้ถูกตามเรื่องของอนัตตานี้ ปฏิจจสมุปบาทจะช่วยได้ ๆ ไม่ให้เกิดมี *อตุตฺตา* หรือ *นตุตฺตา* แต่มันเป็นภาษาที่ละเอียดอ่อน ที่จะเข้าใจได้มันก็ต้องมีความคิด มีสติปัญญาเห็นชัดศึกษาปฏิจจสมุปบาทให้ถึงที่สุด มันก็จะเห็นได้ชัดว่ามันไม่มี *อตุตฺตา* หรือ *นตุตฺตา*

ทีนี้ก็จะมาถึงคำที่ว่า จะถูกดำ มันเลยไปถึงคำว่าไม่มีกุศล ไม่มีอกุศล กุศลหรืออกุศลนี้มันบัญญัติเอาตามตัณหาของคน พอใจมันก็จัดเป็นกุศล ไม่พอใจมันก็จัดเป็นอกุศล กระแสแห่งปฏิจจสมุปบาทล้วน ๆ ไม่จัดว่ากุศล ไม่จัดว่าอกุศล จะจัดว่าอะไร ก็จะจัดว่าเป็น *อภยากกุต* อภยากกุต แปลว่ากล่าวไม่ได้ว่าเป็นกุศลหรือเป็นอกุศล ถ้าท่านเข้าใจ ปฏิจจสมุปบาทโดยประจักษ์ชัดแล้ว ท่านก็จะเห็นว่า โอ้, นี่มันไม่ใช่กุศลหรืออกุศล มันเหนือความหมายแห่งกุศล เหนือความหมายแห่งอกุศลไปเสียอีก

เฮ้, ทีนี้ถ้าเรื่องโลก ๆ นะ เรื่องโลก ๆ เรื่องเด็ก ๆ ก็ได้ ความรู้สึกของเด็ก ๆ ของคนไม่รู้ มันก็มีความรู้สึกไปตามความลวงของปรากฏการณ์นั้น มันจึงเกิดอาการแบ่งแยกว่าเป็นอันนี้ แล้วก็อันโน้น ท่านคิดดูให้ดี เด็ก ๆ เขาต้องรู้สึกว่ามันกับอันโน้นมันต่างอย่างตรงกันข้าม แต่ถ้าเป็นผู้รู้ปฏิจจสมุปบาทโดยนัยะแห่งความจริงแล้ว มันไม่มีนี่ มันไม่มีโน้น มันมีแต่กระแสแห่งปฏิจจสมุปบาท มันไปเรียกเอาเองว่าส่วนไหนที่อยู่ใกล้ ๆ หรือว่ามัน

อยากจะเรียกว่า นี นี นี แล้วยัง โน้น โน้น โน้น ถ้าเลิกนี้ เลิกโน้นกันเสียที มันก็หมดปัญหาไปแยะ มันมีแต่กระแส
แห่งปฏิจัสมุขบาท แล้วมันยังมีความหมายไกลไปถึงว่า ไม่มีเองหรือไม่มีอื่น คู่นี้ก็เข้าใจยากนะ ถ้าว่ามีเองมีอื่น
แล้ว มันมีมีมีมีมีมีมี ไม่ต้องสงสัยหรอก เอง,กูทำเอง นั่นคนอื่นทำ มันออกเป็นเองเป็นอื่น นี่สมบัติของกู นั่น
สมบัติของคนอื่น มันมีเองมีอื่น แล้วก็จะมีคู่ตรงกันข้าม แล้วมันจะมีข้าศึกแก่กันและกัน โลกนี้มันเต็มไปด้วย
ความรู้สึกว่าเองและอื่น แล้วมันก็เป็นข้าศึกแก่กันและกัน ระวังให้ดี ผัวเมียมันจะกัดกัน ในเมื่อมันเกิดความรู้สึกว่า
เองและอื่นนั่น มันยึดถือฝ่ายนี้เป็นฝ่ายตัวกู เมียมันก็ค่าตัวได้ ถ้าตัวมันรู้สึกเป็นเองและอื่น มันก็ตบเมียได้แหละ มัน
ไม่ต้องสงสัย มันรู้สึกเป็นเองและเป็นอื่น เช่นเดียวกับเป็นนี้และเป็นนั่นขึ้นมา

ถ้ามันมีความแจ่มแจ้งในกระแสแห่งปฏิจัสมุขบาทแล้ว มันไม่มีเองนี้ มันไม่มีอื่นโน้น ไม่มีเอง ไม่มีอื่นนะ
เราถูกลวงอยู่ตลอดเวลาโดยความมีเองแล้วก็ไม่มีอื่น ปัญหามันก็เกิดขึ้น มันทำให้เกิดเป็นมีเป็นมี เป็นมีเป็นมีเป็นมี
ประภักซ์กันขึ้นมา ถ้าเห็นปฏิจัสมุขบาทโดยประภักซ์ชัด มันจะไม่มีความรู้สึกว่าเองว่าอื่น แล้วจะสบายสักเท่าไร
มันจะหมดปัญหาไปสักเท่าไร มันจะรักคนทุกคนเป็นเพื่อนเกิดแก่เจ็บตายกันได้ทุกคน และมันไม่มีเอง มันไม่มีอื่น
มันไม่มีนี้ มันไม่มีนั่น นี่ประโยชน์สูงสุดของปฏิจัสมุขบาท บางทีจะพูดไปได้ถึงกับว่าไม่มีดำไม่มีขาว ดำก็เป็น
เพียงกระแสแห่งปฏิจัสมุขบาท ขาวก็เป็นเพียงกระแสแห่งปฏิจัสมุขบาท อันหนึ่งสะท้อนแสง อันหนึ่งไม่
สะท้อนแสง อันหนึ่งสะท้อนแสงระบบหนึ่ง อีกระบบหนึ่งก็เป็นกระแสแห่งปฏิจัสมุขบาท มันจะไม่มีดำ ไม่มีขาว
ดำขาวบัญญัติ เช่นเดียวกับบัญญัติเป็นกุศลหรือเป็นอกุศล อย่างนั้นแหละ ถ้าเห็นปฏิจัสมุขบาทโดยชัดแจ้งแล้ว
มันไม่มีดำ มันไม่มีขาวหรอก แปลว่ามันก็จะไม่มีกลางวันหรือกลางคืน เวลา ๆ นั้นนะไม่มีความต่างกันเป็นกลางวัน
หรือกลางคืน เด็ก ๆ จะรู้สึกต่างกันมาก กลางคืนมืด กลางวันสว่าง กลางวันทำงาน กลางคืนนอน มันต่างกันมาก
แต่ถ้าเห็นปฏิจัสมุขบาทแล้ว มันก็จะเห็นว่า โอ้,มันเพียงกระแสแห่งเวลา กระแสแห่งเวลา ชั่วเร็วช้าต่ำ สมมติ
เป็นนาฬิกาเป็นชั่วโมงเป็นอะไร แต่ถ้าขั้นลึกที่สุด มันก็เห็นว่ากระแสแห่งความเปลี่ยนแปลงไปตามปฏิจัสมุขบาท
ถ้าเป็นธรรมะขั้นปรมาตมขั้นอภิธรรมยอดสุดแล้ว มันก็จะพูดว่า เวลาเป็นเพียงความหมายแห่งความยังไม่ได้ตาม
ต้องการของกิเลสตัณหา ภาวะที่ยังไม่ได้ตามกิเลสตัณหามันต้องการ นั่นแหละคือเวลา พอมันได้ตามความต้องการ
ของกิเลสตัณหา เวลามันก็หมดไป เวลามันก็หยุด มันไม่มีความอยาก มันไม่มีความกระหาย จุดตั้งต้นระหว่างความ
ต้องการกับถึงปลายทางตามที่ได้ตามต้องการ ระหว่างนั้นเรียกว่าเวลา เวลาที่อยู่จริง เวลามันกัด กัดหัวใจคนทุกคน
อยู่ เพราะมันไม่มีความรู้เรื่องนี้ มันก็มีอิทธิพลของเวลาเกิดขึ้นมาแบ่งแยก แล้วก็กัดหัวใจ กัดหัวใจ มันจะต้องกลัว
เวลา จะต้องมื่ออะไรกันยุ่งใหญ่เรื่องเกี่ยวกับเวลา

ถ้ารู้ปฏิจัสมุขบาท เวลาที่เป็นเพียงกร๊ สสของการเปลี่ยนแปลงของสขรทสหลายทสปวง มขเรียกว่ามขไม่
มีเวลา มขไม่มีเอง มขไม่มีอื่น มขไม่มีแม่ มขไม่มีลูกก็ได้ ทสแม่ทสลูกมขก็เป็นกร๊ สสแห่งปฏิจัสมุขบาท มันไม่
ต้องมีหัว ไม่ต้องมีเมียก็ได้ เพราะมันเป็นเพียงกระแสแห่งปฏิจัสมุขบาท ไม่ต้องมีข้าศึก ไม่ต้องมีมิตรสหายก็ได้
เพราะมันเป็นเพียงกระแสแห่งปฏิจัสมุขบาท แล้วมันก็ไม่ต้องมีสุข ไม่ต้องมีทุกข์ ทั้งสุขและทั้งทุกข์เหมือนกัน
โดยความเป็นกระแสแห่งปฏิจัสมุขบาท ไม่ต้องมีแพ้ ไม่ต้องมีชนะหรือ มมันเป็นเพียงกระแสแห่งปฏิจัสมุขบาท
มันไม่มีทุกคู่ ๆ ที่เราหลงกันว่าเป็นคู่ ๆ คู่ ๆ ตรงกันข้าม อย่างที่มีในความรู้สึกของคนธรรมดาสามัญ เป็นสุขเป็น
ทุกข์ เป็นบุญเป็นบาป เป็นดีเป็นชั่ว เป็นแพ้เป็นชนะ เป็นได้เป็นเสีย เป็นเสียเปรียบเป็นได้เปรียบ เป็นรำรวยเป็น

ยากจน เป็นคู่ ๆ นับได้เป็นสิบ ๆ คู่ ไม่มีคู่เหล่านั้น ถ้ายังเห็นเป็นคู่ เป็นคู่อยู่ ก็คือยังไม่เห็นปฏิจสมุปบาท กระทั่งว่าในที่สุดมันจะไม่เห็นเป็นอดีต ปัจจุบัน หรืออนาคต เพราะมันเป็นเพียงกระแสแห่งปฏิจสมุปบาท เพราะมันเป็นอดีต ปัจจุบัน อนาคต ปัญหาเต็มไปหมด ปัญหาที่เต็มไปหมด เหนืออดีต เหนือปัจจุบัน เหนืออนาคต นั่นแหละรู้ปฏิจสมุปบาท

เอา, ท่านคำนวณดูเอง ว่าทั้งหมดนี้ทั้งหมดนี้มีประโยชน์ที่มากน้อย มัชฌิมาปฏิปทานี้เป็นประโยชน์ที่มากน้อย *ไม่แบ่งแยกเป็นคู่บวกลบอะไร* เป็นเพียงกระแสแห่งปฏิจสมุปบาท ต้องการผลอย่างไรก็ทำให้สอดคล้องกันกับกฎเกณฑ์หรือกระแสแห่งปฏิจสมุปบาท ก็จะได้รับสิ่งนั้นขึ้นมา และก็อย่าเอามายึดถือไว้เป็นตัวกู ยึดถือไว้เป็นของกู เป็นของตัวเอง เป็นของผู้อื่น เป็นของข้าศึก เป็นของศัตรู เป็นของมิตรสหาย นี่มันทั้งหมดปัญหา แต่ได้พูดแล้วมันยากเกินไป มันยากที่จะเป็นที่สนใจของคนธรรมดาสามัญ ด้วยเหตุนี้แหละ พระพุทธเจ้าจึงตรัสว่า มันเป็นเรื่องที่ลึกลับที่สุด เมื่อพระอานนท์ทูลพระพุทธเจ้าว่ามันเป็นเรื่องลึกลับประมาณ ลึกลับประมาณ ไม่ลึกลับก็มากน้อย นี่เรื่องปฏิจสมุปบาทมันให้เกิดมัชฌิมาปฏิปทา มันก็จะว่าง ไม่มีเป็นคู่เปรียบ เป็นคู่ยึดถือ มันก็จะบรรลุถึงพระนิพพาน ผลยอดเยี่ยมของมัชฌิมาปฏิปทา ก็คือพระนิพพาน ไม่แยกเป็นนั่นเป็นนี่ ไม่แยกเป็นดำเป็นขาว เป็นสุขเป็นทุกข์ เป็นได้เป็นเสีย เป็นดีเป็นชั่ว ไม่มีอะไรหมด มันว่าง ฉะนั้นอะไรเป็นมัชฌิมาปฏิปทาที่สุด สิ่งนั้นก็คือความว่าง *รู้อะไรให้ดีเถอ* ที่อยู่ตรงกลาง *ไม่เป็นอะไรฝ่ายไหนที่สุด* คือความว่าง ความว่างก็เป็นคำพูดแทนพร นิพพาน นิพพานนั้นว่างจากทุกอย่าง ว่างจากการปรุงแต่ง ว่างจากกิเลส ว่างจากความทุกข์ ว่างจากของที่เป็นคู่ ๆ

นี่ *ประโยชน์ที่* *ได้รับจากการเห็นปฏิจสมุปบาท* คือสามารถเข้าถึงจุดความหมายของสิ่งที่เรียกว่ามัชฌิมาปฏิปทา ขอขมเอาจความหมายของชาวบ้านลูกเด็ก ๆ มัชฌัตถ์ ๆ นะมาใช้ในความหมายระดับสูง ระดับจิตระดับวิญญาณ ก็คือ *ตั้งอยู่ในท่ามกลาง อย่าให้มรรษต้อย่างที่เรียกว่าไม่สุรุษสุรายุจจขี้เหนียว ให้ตั้งอยู่ในท่ามกลางท่ามกลางคืออะไร ก็คือพอดี พอดี* มัชฌิมาปฏิปทา คือความพอดี พอดี

ความพอดีนี้เข้าใจยากนะ อย่าอวดคิดว่าเข้าใจได้ทันที ถ้าท่านทั้งหลายรู้จักความพอดีแล้วก็บรรลุนิพพานได้แน่นอนแหละ เดี่ยวนี้มันพอดีเอาตามกิเลสนี้ พอดีเอาตามกิเลส กิเลสต้องการอะไร มันก็เป็นพอดีตามกิเลส มันใช้ไม่ได้หรอก พอดีตามกฎของความจริง ของสัจจะ ของธรรมชาตินั้น ถูกต้องพอดีก็ไม่เกิดปัญหาใด ๆ *นี่เรียกว่าปฏิจสมุปบาท เป็นมัชฌิมาปฏิปทา เป็นตัวมัชฌิมาปฏิปทาที่ได้* ถ้ายังโง่เกินไปก็ว่า ปฏิจสมุปบาทจะนำไปสู่มัชฌิมาปฏิปทา แต่โดยเนื้อแท้แล้วมันเป็นตัวความจริงของมัชฌิมาปฏิปทา เอามาประยุกต์ได้ มันก็จะเกิดความ เป็นอิสระเหนือการถูกลวงของสิ่งที่เป็นคู่ ๆ คู่ ๆ ก็ร้อยคู่ก็พันคู่ มันอยู่เหนือความถูกลวงของสิ่งที่เป็นคู่ ไม่มีดีไม่ชั่ว ไม่มีบุญไม่มีบาป ไม่นรกไม่สวรรค์ ไม่มีอะไรที่เป็นคู่ตรงกันข้าม และหลุดพ้น หลุดพ้นเพราะไม่ติดบ่วงของความเป็นคู่ ไม่มีอุปาทานเกิดขึ้น ไม่มีสิ่งที่เป็นเหยื่อของอุปาทาน เพราะมันว่าง

เอา, *ที่นี้ข้อที่ทรงแสดงไว้น่าสนใจอย่างหนึ่งว่า* ปฏิจสมุปบาทมัชฌิมาปฏิปทานี้ ไม่เป็นที่ตั้งแห่งมิจฉาทิภูติใด ๆ ท่านจงรู้จักคำว่ามิจฉาทิภูติ ๆ ให้ดี ๆ ปฏิจสมุปบาทไม่เป็นที่ตั้งแห่งมิจฉาทิภูติใด ๆ โดยหลักวิชาเราถือตามที่พุทธองค์ตรัสว่า มิจฉาทิภูติมี ๖๒ ชนิด รายละเอียดไปดูในพรหมชาลสูตร ที่ฌนิกาย ถ้าเข้าใจเรื่องทิภูติ ๖๒ แล้วก็เรียกว่ารู้จักมิจฉาทิภูติทุกชนิด ทุกชนิด ทุกชนิด พรหมชาลสูตรนี้เปรียบเหมือนกับอวน อวนทุกชนิด อวนทุกชนิด ปลาทุกชนิดติดอยู่ในอวนเหล่านี้ ติดอยู่ในอวนเหล่านี้ อวนคือมิจฉาทิภูติ ถ้ามีปฏิจสมุปบาทจะไม่มี

มิจชาติปฏิญญาใด ๆ เกิดขึ้น แม้แต่มิจชาติปฏิญญาโดยสรุปสั้น ๆ ที่เรารู้จักกันดีว่า เห็นเป็นเที่ยง เห็นเป็นสุข เห็นเป็นอัตตา แทนที่จะเห็นว่าไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา มันกลับไปเห็นเป็นตรงข้ามเสีย มาเป็นเที่ยง เป็นสุข เป็นอัตตานั้น เพราะว่ามันมีมิจชาติปฏิญญานั้น

ถ้ามันมีสัมมาปฏิญญา มีความรู้เรื่องปฏิจจสมุปบาทแล้ว มันจะไม่เกิดความเห็นผิดชนิดนั้น ปฏิจจสมุปบาท ป้องกันความเห็นผิดทุกชนิด ๆ จะเป็นมิจชาติปฏิญญาโดยประธานว่า สัสสตปฏิญญา อจเจตปฏิญญา นัตถิกปฏิญญา อภิริยปฏิญญา เหล่านี้ก็เหมือนกัน ถ้าเห็นปฏิจจสมุปบาทแล้ว ปฏิญญาเหล่านี้มันไม่เกิด มันเกิดไม่ได้ จึงสรุปสั้น ๆ ว่า เห็นปฏิจจสมุปบาทแล้วไม่เกิดมิจชาติปฏิญญาใด ๆ มิจชาติปฏิญญาเลวร้ายก็คือมิจชาติปฏิญญาที่เห็นตรงกันข้ามจากอริยสัจทั้ง ๔ เรื่องอริยสัจทั้ง ๔ ไม่ต้องพูดกันรู้ดีแล้ว ไม่ต้องพูดหรอก แต่ถ้ามันเกิดเห็นตรงกันข้ามกับอริยสัจ ๔ นั่นแหละคือมิจชาติปฏิญญาสุดยอด ถ้าเห็นปฏิจจสมุปบาทไม่อาจจะเกิดมิจชาติปฏิญญาใด ๆ แม้มิจชาติปฏิญญาที่ตรงกันข้ามจากอริยสัจทั้ง ๔ เอ้า, ก็เลยว่ ประชุกต์เกิด ประชุกต์เกิด มันจะเป็นอะไรละ สมมุติเคราะห์แก้วกำแพงแก้วป้องกันเสียซึ่งมิจชาติปฏิญญาทั้งหลาย ไม่ให้มาครอบงำกู มัน ไม่มีกู

ทีนี้ ปฏิจจสมุปบาทมันทำให้เกิดความรู้ที่ถูกต้อง ที่ถูกต้องตามธรรมชาติอันบริสุทธิ์ คือมันทำให้ไม่เกิดความรู้สึกว่าผู้ ไม่ใช่ผู้-เมียณะ ผู้คือผู้นั้น ผู้อย่างนั้น ผู้แบบนี้ เป็นผู้ เป็นผู้รู้ เป็นผู้ไม่รู้ เป็นผู้กระทบกัน เป็นผู้กิน เป็นผู้สวาย เป็นผู้อยาก เป็นผู้ยึดมั่น ผู้อย่างนั้น ผู้แบบนี้ มีมาเป็นผู้ ๆ เหลือประมาณ แบ่งแยกเป็นฝ่ายสัสสตปฏิญญา และอจเจตปฏิญญา จนมีผู้หนึ่งและผู้นั้น ผู้เอง ผู้อื่น คำว่าผู้ ๆ นั้นมันคือตัวตนนั้นแหละ ถ้าไม่มีตัวตนมันก็ไม่มีการมีผู้ ไม่มีคำว่าผู้ ผู้กิน ผู้ใช้ ผู้ได้ ผู้เสีย ผู้แพ้ ผู้ชนะ ผู้ทุกผู้ที่มีมันมีพูดกันอยู่ในโลก พอเห็นปฏิจจสมุปบาทแล้ว สิ่งที่เราเรียกว่าผู้ ๆ ผู้ ๆ อย่างนั้นอย่างนี้หายไปไหนหมดก็ไม่รู้ ไม่มีผู้ไม่มีตัวตนที่จะเป็นผู้ขึ้นมา แล้วสบายสักก็มากน้อย ท่านทั้งหลาย ลองคิดดูเอาเองว่ามันไม่มีความงัวผู้ แม้ที่สุดแต่เป็นผู้หญิงเป็นผู้ชาย ความรู้สึกตามธรรมดาสามัญของความไม่รู้ของอวิชา มันมีผู้หญิง มันมีผู้ชาย แต่ถ้ามันเห็นปฏิจจสมุปบาท มันมีแต่กระแสแห่งปฏิจจสมุปบาท มันไม่มีผู้หญิงผู้ชาย แล้วคนงัวที่หลงไหลในเวทนาในอารมณ์ มันก็บัญญัติเอาเองว่าเป็นผู้หญิงผู้ชาย เห็นปฏิจจสมุปบาทแล้วก็เลิกผู้กันหมดเลย ผู้นั้น ผู้นี้ ผู้นั้น ไม่มีผู้ใด ๆ แต่เมื่อเราจะต้องพูดตามภาษาชาวโลกภาษาชาวบ้าน ก็ยังมีเป็นผู้ ผู้มา ผู้ไป ผู้ได้ ผู้เสีย ผู้แพ้ ผู้ชนะ ผู้รู้ ผู้ไม่รู้ แต่ทั้งหมดนั้นเป็นเพียงกระแสแห่งปฏิจจสมุปบาท

เอ้า, ทีนี้มาคุยกันในแง่ที่มันละเอียดว่า ถ้าเห็นปฏิจจสมุปบาทแล้วจะเห็นลักษณะอันประณีตอันลึกซึ้งทุกชนิด ทุกลักษณะที่เราจะต้องเรียน ที่เราจะต้องรู้ ที่เราจะต้องศึกษา ลักษณะทุกชนิดของสังขารนะ เอาตัวสังขารเองก่อนก็ได้ ถ้าเรารู้ปฏิจจสมุปบาท เราก็จะเห็นสิ่งที่เรียกว่าสังขารแล้วรู้จัก สังขารของเด็ก ๆ สังขารของชาวบ้าน ก็คือร่างกาย เท่านั้นมันไม่พอหรอก

สังขาระ แปลว่า กระทำ มาจากคำว่า กระทำพร้อม ส-พร้อม ขาระ-กระทำ กระทำพร้อมเรียกว่าสังขาร เป็นผู้ปรุง คือกระทำพร้อม กระทำพร้อมเราเรียกว่าปรุง ปรุง ปรุง เป็นฝ่ายปรุงก็ได้ เรียกว่าสังขาร คือมันเป็นผู้ปรุง เป็นฝ่ายถูกปรุงก็ได้ เรียกว่าสังขาร เพราะมันถูกปรุง เป็นกิริยาอาการของการปรุงก็ได้ เรียกว่าอาการปรุง อย่างน้อยมันได้ถึง ๓ ความหมาย สังขารนั้น ผู้ปรุงก็เรียกว่าสังขาร ผู้ถูกปรุงก็เรียกว่าสังขาร อาการที่ปรุงก็เรียกว่าสังขาร รู้จักสังขารในลักษณะอย่างนี้ จะไม่เป็นเด็ก ๆ หรือจะไม่เป็นยายแก่ตามศาลาวัด รู้จักสังขารเพียงว่าร่างกาย สังขาร ๆ นะ ก็ดูที่กระแสแห่งปฏิจจสมุปบาท มันมีปัจจัยเป็นผู้ปรุง มีผลจากปัจจัยเป็นผู้ถูกปรุง มันมีกิริยาอาการของการปรุง นั้น

ก็คืออาการของปฏิจสมุปบาทนั่นเอง เห็นไหม ปฏิจสมุปบาทช่วยให้เรารู้จักสิ่งที่เรียกว่าสังขาร ๆ ปฏิจสมุปบาทช่วยให้เรารู้จักตัวปฏิจสมุปบาทเอง เรียกว่าปฏิจสมุปบันนธรรม,ปฏิจสมุปบันนธรรม ถ้าไปดูที่กิริยาอาการ เรียกว่าปฏิจสมุปบาท ถ้าไปดูที่ตัววัตถุแห่งการกระทำนั้น เรียกว่าปฏิจสมุปบันนธรรม แปลว่าสิ่งที่อาศัยกันแล้วเกิดขึ้น สิ่ง ๆ ตัววัตถุหรือตัวสิ่งที่มีใจวัตถุก็ตาม ที่มันถูกการกระทำปรุงแต่งขึ้นมา เรียกว่าปฏิจสมุปบันนธรรม ถ้าดูที่ตัวอาการของมันก็เรียกว่าปฏิจสมุปบาท เป็นอันว่าปฏิจสมุปบาทช่วยให้เรารู้จักสิ่งที่เรียกว่าปฏิจสมุปบันนธรรม

ปฏิจสมุปบาท มี ๑๒, ๑๒ ปฏิจสมุปบันนธรรม อวิชชา สังขาร วิญญาณ นามรูป ผัสสะ สພายคณะ เรื่อยไปจนจบเป็น ๑๒ สิ่งก็เรียกว่าปฏิจสมุปบันนธรรมที่ลึกลับ ซึ่ง แล้วมันก็ให้เห็นความลึกลับซึ่ง ลักษณะที่ลึกลับซึ่ง ที่แฝงอยู่ที่ตัวสิ่งเหล่านั้น คือในตัวปฏิจสมุปบันนธรรม มันมีลักษณะแห่งอนิจจัง ปฏิจสมุปบาทช่วยให้เราเห็นลักษณะอนิจจัง ความเป็นอนิจจังที่มันแฝง จะเรียกว่าแฝงก็ได้ ที่จริงมันไม่ได้แฝงหรือ คนโง่มันไม่เห็นเอง มันจึงกลายเป็นของลึกลับ คล้ายกับมันแฝงหรือมันซ่อน มันไม่ได้แฝง มันไม่ได้ซ่อน มันแสดงอยู่โง่โง่เลย ปฏิจสมุปบาทแสดงให้เห็นอนิจจัง อนิจจังความไม่เที่ยง พอดูตัวปฏิจสมุปบาทแล้วจะเห็นความไม่เที่ยง เปลี่ยนแปลงเรื่อย ไหลเรื่อย ไหลเรื่อย เหมือนกับแม่น้ำที่ไหลเรื่อย เห็นอนิจจังโดยเห็นปฏิจสมุปบาท แล้วก็เห็นสังขตัง ๆ สิ่งที่ถูกปรุงแต่งสังขตธรรมทั้งหลาย เรียกว่าลักษณะที่แสดงอยู่ที่ปฏิจสมุปบาทเรียกว่าสังขตะ,สังขตลักษณะ แต่ถ้าเห็นโดยตรงกันข้ามเลย ก็เห็นสังขตะไปเลย มันยังไม่เห็นเพราะว่าสังขตะมันยังไม่เห็นนี้ คนโง่มันไม่เห็นแม้แต่สังขตะ แล้วมันจะไปเห็นสังขตะได้อย่างไร แต่ว่าปฏิจสมุปบาทนี้แสดงให้เราเห็นให้เรารู้จักสิ่งที่เรียกว่าสังขตะ เมื่อเห็นอย่างนี้แล้วมันก็ทำให้เห็นอีกสิ่งหนึ่งเรียกว่า*วยธัมมตา, วยธัมมัง* คือเสื่อมไป เสื่อมไปเป็นธรรมดา ลักษณะเสื่อมไปเป็นธรรมดา เสื่อมไปเป็นธรรมดา ก็เห็นอยู่ที่ปฏิจสมุปบาท แล้วมันก็สิ้นไป ๆ *ขยธัมมัง* สิ้นไปเป็นธรรมดา *วยธัมมัง* เสื่อมไปเป็นธรรมดา ก็เห็นอยู่ที่ปฏิจสมุปบาท และเมื่อคนโง่มันไม่เห็นแล้วจะทำอย่างไรได้ละ จะไปโทษใครละ แต่ปฏิจสมุปบาทมันช่วยให้เห็น แสดงให้เห็น มันก็ยังไม่เห็น แล้วก็จะเห็นสูงขึ้นไปถึง *วิราคะธัมมัง* ธรรมะที่น่าสันทวน่าเบื่อหน่ายไม่น่ายึดมั่นถือมั่น อาการที่ไม่น่ายึดมั่นถือมั่น *วิราคะธัมมัง* มันก็แสดงอยู่ที่ปฏิจสมุปบาท *นิโรธธัมมัง* ดับลง ๆ ปัจจัยนี้เกิดขึ้น ส่งผลนี้แล้วก็ดับลง ส่งผลนี้แล้วก็ดับลง ส่งผลนี้แล้วก็ดับลง อาการแห่งนิโรธธัมมังดับอยู่เป็นธรรมดา ก็แสดงอยู่ตลอดสายแห่งปฏิจสมุปบาท

นี่อวิชชาเป็นเจ้าของบ้าน เป็นเจ้าของกิจการ มันบังหมด มันไม่ทำให้ไม่เห็นลักษณะอาการของสิ่งเหล่านี้ แต่ถ้าเราจะย้อนดูอีกทีว่ามันเป็นที่เกิดดับของอวิชชา ดูตัวปฏิจสมุปบาทให้ตลอดสาย ก็จะเห็นการเกิดดับ เกิดดับ เกิดดับแห่งอวิชชา อวิชชาอย่างนี้ดับไป อวิชชาอย่างโน้นขึ้นมาแทน มันก็โง่ไปตามลำดับ แต่ถ้าเห็นปฏิจสมุปบาทแล้ว มันจะฉลาดไปตามลำดับ ขอบพระคุณมัน มันจะฉลาดไปตามลำดับ ฉลาดไปตามลำดับ เมื่อมีปฏิจสมุปบาทแล้วประยุกต์ใช้มันให้ได้ มันก็จะเห็นสิ่งที่ควรจะไปตามลำดับ

ปฏิจสมุปบาทมันช่วยให้เห็นความจริงที่เราไม่เห็น แล้วเราโง่ ว่ากายนี้ของกู ร่างกายนี้ของกู ชีวิตนี้ของกู ลูกเมียของกู ทรัพย์สมบัติของกู อำนาจวาสนาของกูนี้ ถ้ามันไม่เห็นปฏิจสมุปบาทมันจะรู้ดีอย่างไร ปฏิจสมุปบาทจะช่วยให้เกิดความเห็นความเข้าใจถูกต้อง ว่ากายนี้ มันมิใช่ของมึง มิใช่ของกู มันเป็นเพียงกระแสแห่งปฏิจสมุปบาท, โวยี้ กระแสแห่งปฏิจสมุปบาทที่เป็นไปนั้นมันเอามายึดถือ กาย ๆ นี้ของกู ทั้งเนื้อทั้งตัวร่างกายนี้ ทั้งรูปและ

ทั้งนามนี้มันเป็นเพียงกระแสแห่งปฏิจสมุปปาต แล้วมันก็ไปต่อเอามา ไปปล้นเอามา ไปโกงเอามา ว่าเป็นตัวกู ว่าเป็นของกู ปฏิจสมุปปาตจะแตกตาให้มันเห็นความจริง ให้มันหายโง่เสียที่ว่ากายนี้มีใจของกู นี่ประโยชน์ของปฏิจสมุปปาต มันเห็นไปตามลำดับ ไปตามลำดับจนไม่มีช่องทางใด ๆ ที่จะเอาอะไรมายึดถือว่าเป็นตัวกู ว่าเป็นของกู

ปฏิจสมุปปาตจึงมีลักษณะเป็นอริยฉายธรรม ช่วยจำให้ชัด ๆ อริยะ แล้วก็ ฉายธรรม, อริยะ แปลว่า ประเสริฐ ฉายะ แปลว่า เครื่องไป ธรรม แปลว่า ธรรม อริยฉายธรรม นี้พระพุทธเจ้าตรัสเอง ไม่ใช่เอาตามว่า ปฏิจสมุปปาตเป็นอริยฉายธรรม เป็นเครื่องไปอันประเสริฐ ไปจากความโง่สู่ความฉลาด ไปจากความมืดสู่ที่สว่าง สรุปลงแล้วไปจากความทุกข์ไปสู่ความสิ้นสุดแห่งความทุกข์ อริยฉายธรรม ถ้าเปรียบมันก็ไม่รู้จะเปรียบกับอะไร เรือบินอันวิเศษมันก็ไปได้แก่นั่นแหละ มันไม่ไปโลกุตระได้ วัตถุยานพาหนะใด ๆ ที่แสนจะวิเศษในโลกนี้มันก็ไม่ไปสู่อะไรได้ ปฏิจสมุปปาตเป็นอริยฉายธรรม เป็นทางไป เป็นเครื่องไป เป็นการไปอันประเสริฐไปสู่จุดสูงสุดคือเหนือโลก ๆ ปฏิจสมุปปาตเป็นอริยฉายธรรม ใครซื้อเครื่องบินลำนี้มาได้ มันก็ไปนอกโลกแหละ อริยฉายธรรม ปฏิจสมุปปาตเป็นอริยฉายธรรม อย่าเรียกให้ขาด ละ ไปเสียตัวหนึ่งนะ อริยฉายนะ ไม่ใช่ อริ-ฉายะ อริยฉายธรรม ปฏิจสมุปปาตเป็นอริยฉายธรรม อริยะ แล้วก็ ฉายะ ย.ยัภย์ ทั้งนั้นแหละ ธรรม

เป็นอย่างไรละ เป็นอย่างไร เมื่อวานก็พูด พูดแล้วถึงปฏิจสมุปปาตขั้นที่มันจะออกไปจากทุกข์ มีอวิชชา สังขาร วิญญาณ นามรูป ผัสสะ สพายนะ จนเกิดความทุกข์ ความทุกข์ท่วมทับ เป็นไฟไหม้เป็นไฟเผาอยู่อย่างนี้ แล้วมันก็เกิดความรู้สึกขึ้นมา คือความเชื่อว่ามีสิ่งที่แก้ได้คือดับทุกข์ได้ ที่เรียกว่าให้เกิดศรัทธา ให้เกิดศรัทธาณะ ความทุกข์ให้เกิดศรัทธา แล้วก็เกิดหาธรรมะจนมาช่วยดับทุกข์ได้ ซึ่งเป็นลักษณะของสัตตชาตญาณ ๆ ขอร้องใช้ คำพูดหยาบ ๆ ว่า หากถ้ามันเจ็บปวดขึ้นมา มันก็มีความเชื่อว่ามีสิ่งที่จะช่วยแก้ความเจ็บปวดได้ มันก็วิ่งกระเสือกกระสนไปหาที่มันจะช่วยระงับความเจ็บปวดได้ มันเกิดศรัทธาว่ามีสิ่งที่แก้ปัญหานี้ได้ เช่นว่าถ้ามีทุกข์แล้วมันจะต้องมีสิ่งดับทุกข์ ตัวอย่างปฏิจสมุปปาต ลูกเด็ก ๆ ของเรามันล้มลงหัวแตก เจ็บปวด มันก็มีศรัทธาเชื่อว่ามีสิ่งที่จะช่วยแก้ความเจ็บปวด จะมีบุคคล หรือมีสิ่งของ หรือมีกิริยาอาการที่จะแก้ความเจ็บปวด มันก็ระลึกนึกถึงหมอ มันก็มีความเชื่อในหมอว่าจะแก้ได้ มันก็วิ่งไปหาหมอ ช่วยพาไปหาหมอนี่ นั่นศรัทธามันเกิดขึ้น นี่ศรัทธาที่จำเป็น ศรัทธาที่แท้จริง ศรัทธาที่ตั้งมั่น เชื่อว่ามีสิ่งที่แก้ปัญหานี้ได้ เป็นเหตุให้แสวงหาธรรมะ ศรัทธาเบื้องต้นมันมาจาก ความทุกข์ ความทุกข์มันบีบคั้น มันเขียนดีให้ไปแสวงหาสิ่งที่จะช่วยกำจัดทุกข์ นี่ศรัทธาตัวนี้ให้รู้จักไว้เถอะ จะต้องมีการศรัทธาถูกต้องเรื่อยไป ๆ พอเป็นพระอรหันต์แล้วจึงจะเลิกศรัทธา พระอรหันต์มีคุณสมบัติหนึ่งเรียกว่า *อัสสัทโธ*-ผู้ไม่มีศรัทธา ผู้ที่ยังไม่เป็นพระอรหันต์เท่านั้นแหละที่จะต้องมีการศรัทธา พอเป็นพระอรหันต์แล้วเลิกศรัทธา ไม่มีความจำเป็นที่จะเชื่อใคร เชื่ออะไร หรือหวังพึ่งใคร ศรัทธามีสำหรับคนที่ยังมีความทุกข์จะต้องแสวงหา พอหมดความทุกข์สิ้นเชิงแล้วก็เลิกศรัทธา จบสิ้นสุดศรัทธาลงที่ความเป็นพระอรหันต์ เอ้า, ความทุกข์บีบคั้น ความทุกข์บีบคั้น เชื่อแน่ว่ามีสิ่งที่แก้ได้ ก็แสวงหา หาธรรมะ มันก็คือไปแสวงหาผู้จะช่วยเป็นที่พึ่ง หาแพทย์หาหมอ หาพระพุทธเจ้าซึ่งเป็นจอมแพทย์จอมหมอ ท่านนิพพานเสียแล้วก็ไปหาสัตตบุรุษเถอะ ผู้รู้ธรรมะของพระพุทธเจ้าก็ไปหาพบสัตตบุรุษ คบสัตตบุรุษ ได้นั่งใกล้สัตตบุรุษ ได้ยินได้ฟังธรรมะของสัตตบุรุษ ทีนี้มันได้ธรรมะแล้ว พอได้ธรรมะมันก็มีปราโมทย์ปีติยินดีไปตามลำดับที่เขาแจ้งลักษณะไว้คล้าย ๆ อภิธรรมนั้นแหละ แล้วมันก็มีปราโมทย์ยินดีปีติ

พอใจ ปีศาจก็ ระวังแห่งความขาดกลัว มีความสุข แล้วก็มีจิตเป็นสมาธิ สมาธิแล้วก็เกิดญาณทัสสนะ ตามที่เป็นจริงแล้วมันก็เกิดนิพพิทา นิพพิทาเปื้อนหายในความทุกข์ เกิดวิราคะ วิราคะจางออกคลายออกแห่ง อุปาทานทั้งหลาย มันก็เกิดวิมุตติ ความหลุดพ้นจากความยึดมั่นถือมั่น เกิดญาณรู้ขึ้นว่า โอ,จบกันที่ ญาณสุดท้ายนี้ เรียกว่าขยญาณ, ขยะ แปลว่าสิ้นไปแห่งทุกข์ ขยญาณ-ญาณเป็นเครื่องรู้ความสิ้นไปแห่งความทุกข์ มีขยญาณแล้ว มันก็นิพพานนั่นแหละ

เห็นไหม ว่าความทุกข์มันผลักไปหาพระนิพพาน มันทนอยู่ที่นี่ไม่ได้ ก็ผลักไปหาพระนิพพาน ให้เกิดศรัทธา ว่า เชื่อว่ามีสิ่งที่กำลังทุกข์ได้ มันก็แสวงหาไปตามลำดับ ๆ อย่างที่ว่า โดยทางสัตบุรุษ ผ่านไปทางสัตบุรุษ มันก็พบ สิ่งสุดท้ายคือดับทุกข์ได้สิ้นเชิง นี่ประโยชน์ของความทุกข์ แต่ถ้าไม่รู้จักใช้ปฏิบัติสมุปบาทแล้วมันไปทางอื่นแหละ มันไม่มาทางนี้ ถ้ารู้จักปฏิบัติสมุปบาทถูกต้องแท้จริงครบถ้วนแล้ว มันก็ค้นมันจะผลักไสมาทางนี้ มาเชื่อมั่นในสิ่งที่ จะดับทุกข์ได้ เป็นจุดตั้งต้นของศรัทธา ก็นำไปสู่ธรรมะ คบหาสัตบุรุษ จนมีธรรมะไปตามลำดับ ๆ แล้วก็สมบูรณ์ นี้เรียกว่านำไปสู่ความดับทุกข์ กระแสแห่งการดำเนินไปสู่ความดับทุกข์ มันก็เป็นปฏิบัติสมุปบาทฝ่ายดับทุกข์ ทำให้ ความดับทุกข์เกิดขึ้นมา ความดับทุกข์เกิดขึ้นมาเป็นปฏิบัติสมุปบาทของสิ่งที่จะดับทุกข์ได้ มันสรุปใจความสำคัญอยู่ที่ว่า ให้ความจริงของสิ่งทั้งปวงในสากลจักรวาลทั้งภายนอกทั้งภายใน ทั้งฝ่ายรูปทั้งฝ่ายนาม ว่ามันมีแต่อาการ ของปฏิบัติสมุปบาท ไม่มีอะไร จนกระทั่งวาระสุดท้ายดับสิ้นสุดไป มันก็ยังเป็นลักษณะของปฏิบัติสมุปบาท คือ ความดับทุกข์สิ้นเชิงมันปรากฏออกมา นี่ประโยชน์ของปฏิบัติสมุปบาทมันเป็นอย่างนี้

ที่มีพระบาลีพระพุทธานุญาตบางแห่งที่ควรจะสนใจหรือควรรู้ไว้ ว่า ปฏิบัติสมุปบาทหรือความรู้เรื่อง ปฏิบัติสมุปบาทนี้เรียกว่าโตตูปัตตียังคะ พวกที่เรียนอภิธรรมเรียนอะไรมาแล้ว มันได้ยินคำนี้ทั้งนั้นแหละ ใน สุดต้นตะกั่มมีมาก โตตูปัตตียังคะ แปลว่า องค์แห่งการบรรลุความเป็นโตตา โตตูปัตตียังคะ อังคะ ว่าองค์ ปัตติ แปลว่าการบรรลุ โตตา แปลว่า โตตา องค์แห่งการบรรลุโตตาบัน ที่ท่านทั้งหลายจะได้ยินกันอยู่โดยมากทั่ว ๆ ไป ตามนัยยะสามัญก็ว่ามี ๔ คือมีศรัทธา ศรัทธาดังมั่นคงในพระพุทธ ๑ ศรัทธามั่นคงไม่หวั่นไหวในพระธรรม ๑ ศรัทธามั่นคงไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์ ๑ แล้วก็มโริยกันตศีลละ อริยกันตศีลนั้น มีศีลเป็นที่ชอบใจของพระอริยเจ้า ๑ ๔ อย่างนี้เรียกว่าโตตูปัตตียังคะ ก็จริงสิ เชื่อไม่หวั่นไหวในพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ แล้วก็ศีลบริสุทธิ์เป็นที่ ชอบใจของพระอริยเจ้า นี่เป็นหลักทั่วไปที่สอนเรื่องโตตูปัตตียังคะ

แต่เดี๋ยวนี้ ในกรณีนี้ พระพุทธเจ้าท่านทรงแนะว่า ปฏิบัติสมุปบาท ความรู้เรื่องปฏิบัติสมุปบาทเป็นโตตูปัตตียังคะ เป็นองค์ของการบรรลุโตตาบัน ลองดูสิ ลองรู้จักปฏิบัติสมุปบาท เห็นปฏิบัติสมุปบาท มันจะเกิดองค์แห่งการ บรรลุโตตาบันขึ้นมาทันที ไม่ต้องนับให้เป็น ๔ อย่างหรอก ไม่ต้องไปพูดถึงพระพุทธพระธรรมพระสงฆ์อริยกัน ตศีลอะไรให้มากมายหรอก เห็นปฏิบัติสมุปบาท มันจะเกิดองค์แห่งการบรรลุกระแสแห่งพระนิพพาน โตตาบัน เรียกว่ากระแสแห่งพระนิพพาน ข้อเดียวพอ เห็นแจ่มแจ้งในปฏิบัติสมุปบาทโดยประจักษ์ แล้วประยุกต์มันให้ได้ มัน ก็มีองค์แห่งการบรรลุโตตาบัน ก็เป็นผู้ถึงกระแสแห่งพระนิพพาน ประหยัดได้มากทีเดียวแหละ แต่โดยทั่วไปท่าน จัดไว้ ๔ เสมอ ศรัทธามั่นคงในพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ มีอริยกันตศีล คือศีลที่ไม่ขาด ไม่ต่าง ไม่พร้อย แต่พึง ดูแล้วมันเป็นเรื่อง ก. ขอ ก. กา อยู่มาก ก็พอเห็นปฏิบัติสมุปบาทแล้วมันเป็นเรื่องชั้นสูงความรู้ชั้นสูง ไม่ใช่ชั้น ประถมไม่ใช่ชั้นอนุบาล มันจะช่วยให้เห็นพระนิพพาน เห็นกระแสแห่งพระนิพพาน แล้วไปจดอยู่ที่ประตูของพระ

นิพพาน คำพูดเรียกพระโศคานันท์อีกคำหนึ่งเรียกว่า *อมตทวาร* อาหจย ยืนจดอยู่ที่ประตูของพระนิพพาน แต่ยังไม่ได้ก้าวเข้าไป ยังไม่ได้เปิดประตูเข้าไป นี่เป็นพระโศคานันท์ยืนจดอยู่ที่ธรณีประตูของพระนิพพาน ด้วยความรู้ความเห็นความแจ่มแจ้งในเรื่องปฏิจจสมุปบาท ว่าความทุกข์เกิดอย่างไร ความทุกข์ดับอย่างไร นี่มันเป็นการรับประกันอย่างยิ่งเลยว่าได้ถึงกระแสแห่งพระนิพพาน ด้วยความรู้ของสิ่งที่เรียกว่าปฏิจจสมุปบาท

แต่ในที่บางแห่ง พระพุทธเจ้าตรัสธรรมะอย่างอื่นว่า โศคานันท์ก็ยังจะมีเหมือนกัน เช่นความรู้ถูกต้องในเรื่อง อริยมรรคมีองค์ ๘ อย่างนี้ก็ใช่ว่าจะเป็นองค์แห่งการบรรลุกระแสแห่งพระนิพพานเหมือนกัน แต่ที่ทรงเน้นมากสำคัญมากสำหรับผู้มีสติปัญญาอันสูงสุดแจ่มใสแล้ว ท่านก็เน้นที่การเห็นปฏิจจสมุปบาทว่าเป็นโศคานันท์ก็ยังคงจะสังขยัตต์ ถ้าคำนี้มันแปลกหูหน่อย เป็นคำใหม่ ช่วยจำไว้ให้ดี ๆ อย่าเอาไปเรียกให้ผิด ๆ ถูก ๆ โศคานันท์ยังคง องค์แห่งการบรรลุโศคานันท์

เอาละ, คุณก็ไปอีกบ้างก็ได้ เวลามันยังมีเหลืออยู่บ้าง ก็คุณก็ไป ปฏิจจสมุปบาทที่เราจะต้องเห็นหรือใช้ควบคุมให้มีการใช้ในชีวิตประจำวัน ต้องมีสติอันถูกต้องมากมายเพียงพอรวดเร็วในการที่จะเห็นปฏิจจสมุปบาทแล้วมันก็จะควบคุมไว้ได้ ไม่ให้เกิดความรู้สึกว่าอวดตา ความรู้สึกที่อวดตาจะไม่เกิดขึ้นที่ไหน ในเวลาใด ในสิ่งใด เพราะการเห็นปฏิจจสมุปบาท ก็ไม่เกิดความงองว่า ตาเห็นรูปก็หูเห็นรูป หูได้ยินเสียงว่าหูได้ยินเสียง จมูกได้กลิ่นว่าหูได้กลิ่น นี่มันเอามาเป็นของกุเสียหมด ถ้ามีปฏิจจสมุปบาท ความงองเหล่านี้ไม่เกิด ตาเห็นรูปก็ตาเห็นรูป มีระบบประสาทที่ตามันเห็นรูป มันก็รูปเท่านั้นแหละก็พอแล้วที่จะเห็น ทำหน้าที่ของมัน ไม่ให้เกิดตัวกูที่ตา ที่หู ที่จมูก ที่ลิ้น ที่กาย ที่ใจ แล้วมันก็จะไม่งองไปเอารูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์ ว่าเป็นของกู ตัวกูก็ไม่เกิด ของกูก็ไม่เกิดในชีวิตประจำวัน นี่มันสบายดีสักเท่าไร ท่านทั้งหลายก็คิดดูเอาเอง ไม่เกิดความงองว่าอวดตา นี่มันก็ไม่มีความงองว่าอวดตา วัฏสงสารนั้นแหละ วัฏสงสารของคนที่ยังไม่รู้ วัฏสงสารของลูกเด็ก ๆ พวกกันอยู่ก่อนพุทธกาลในลัทธิอื่นก่อนพุทธกาลนะ วัฏสงสารเขาเรียกว่าเกิดแล้วตาย ตายแล้วเกิด เกิดแล้วตาย ตายแล้วเกิด เกิดออกจากท้องแม่แล้วเข้าโลง แล้วมาเข้าท้องแม่แล้วเข้าโลง นี่เรียกว่าวัฏสงสาร วัฏสงสารอย่างนี้เขาพูดกันอยู่ก่อนพระพุทธเจ้า ของคนสมัยโน้นรู้เพียงเท่านั้น วัฏสงสารอย่างเลวร้ายที่สุดนะคือวัฏสงสารในปฏิจจสมุปบาทนั่นเอง เกิดกิเลส เกิดงองมันก็ทำกรรมไปตามความงอง ก็ได้รับผลกรรมตามการกระทำ แล้วกิเลสก็ไม่หมดไป มันก็ทำกรรมอีก ฉะนั้นความวนเวียนอยู่ระหว่างกิเลส ทำกรรม รับผลกรรม แล้วกลับกิเลสอีก ทำกรรมอีก รับผลกรรมอีก ความวนเวียนอยู่ระหว่างกิเลสกรรมวิบาก กิเลสกรรมวิบาก กิเลสกรรมวิบากนี้ มากมายมหาศาลในวันหนึ่ง ๆ ไม่รู้กี่วัฏสงสาร นี่ถ้าเห็นปฏิจจสมุปบาทแล้วจะเห็นวัฏสงสารที่แท้จริงที่ร้ายกาจจริง แล้วจะหยุดวัฏสงสารนี้เสียได้ด้วยการควบคุมกระแสแห่งปฏิจจสมุปบาทได้ วัฏสงสารก็ไม่เกิด สรุปความว่ามันทำให้รู้จักวัฏสงสาร แล้วก็ควบคุมวัฏสงสารไว้ได้ ไม่เกิด มันก็สบายดี เพราะมันไม่มีวัฏสงสาร ไม่มีวัฏสงสาร ทำให้ไม่งองไปหลงไสยศาสตร์ ถ้ารู้ปฏิจจสมุปบาท ไม่มีวันที่จะงองไปหลงไหลไสยศาสตร์

ไสยๆ คำนี้มันเล่นตลก ไสยนี้แปลว่าหลับ ไสยศาสตร์ แปลว่าความรู้ของคนหลับ พุทธศาสตร์ๆ พุทธะแปลว่าตื่น พุทธศาสตร์ ก็แปลว่าความรู้ของคนตื่น เราจะปลอดภัยจากไสยศาสตร์ คือความรู้ของคนหลับ มาเป็นความรู้ของคนตื่น คนหลับเพราะไม่รู้ มันก็ไม่มีธรรมะ ไม่รู้ปฏิจจสมุปบาท ไม่รู้อะไร มันก็มีความคิดที่จะให้ผู้อื่นช่วย ไม่มีความรู้เรื่องกรรมเรื่องอะไรที่จะช่วยตัวเอง แล้วสิ่งอื่นที่จะมาช่วยมันก็ไม่รู้ว่าอะไร มันก็เดาเอาเอง มันก็

เกิดความคิดที่จะให้ผีสาวเทวดาพระเจ้านั้นมาช่วย คือให้ผู้อื่นช่วยก็แล้วกัน เรียกว่าไสยศาสตร์ มีรากฐานอยู่เป็นความกลัวที่โง่เขลาที่สุด ความกลัวที่โง่เขลาที่สุดเป็นเหตุให้เกิดไสยศาสตร์และยึดมั่นในไสยศาสตร์ ถ้ามันมีความกลัวที่ประกอบอยู่ด้วยสติปัญญา คือกลัวที่ไม่โง่เขลา มันจะวิ่งไปหาพุทธศาสตร์

การเรียนรู้เรื่องปฏิจจสมุปบาท จะทำให้พ้นจากอำนาจครอบงำของไสยศาสตร์ ไม่มีไสยศาสตร์ เรามีพระพุทธเจ้าพระองค์จริงอย่างที่วามมาแล้ว ผู้ใดเห็นธรรมผู้นั้นเห็นปฏิจจสมุปบาท ผู้ใดเห็นปฏิจจสมุปบาทผู้นั้นเห็นธรรม ผู้ใดเห็นธรรมผู้นั้นเห็นเรา พระพุทธเจ้าท่านตรัสอย่างนี้ เห็นปฏิจจสมุปบาทเป็นพระพุทธเจ้าพระองค์จริงอย่างนี้แล้วจะไปหลงไสยศาสตร์อย่างไรได้ เดียวนี้เอาไปทำเป็นไสยศาสตร์เสียหมด เอาพระพุทธเจ้าไปทำเป็นวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ เชิญมาได้ เชิญกลับได้ เอาพระธาตุมาเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์อ่อนหวานได้ เอาพระพุทธรูปเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์อ่อนหวานได้ มันถลาลงไปในฝ่ายไสยศาสตร์ มันไกลจากกระแสแห่งความรู้แจ้งของปฏิจจสมุปบาท พอรู้แจ้งปฏิจจสมุปบาท สิ่งเหล่านี้หายไป มีพระพุทธเจ้าพระองค์จริง มีธรรมะพระองค์จริง มีสังฆะพระสงฆ์พระองค์จริง แล้วก็ดับทุกข์ได้จริง ดับทุกข์ได้จริง พ้นจากอำนาจของไสยศาสตร์ แต่มันจะอย่างไรได้เล่า มันเกิดมาเป็นลูกเด็ก ๆ จากท้องแม่ มันไม่รู้อะไร ความรู้อะไรสักนิดหนึ่งมันก็ได้ติดมาจากในท้องแม่ มันมาโง่ มันก็มาโง่ มันก็ถลาลงไปในเหตุของไสยศาสตร์ วิ่งหนีตามโจรไป ความโง่คือโจร วิ่งหนีตามความโง่ไป กว่าจะรู้สึกตัว กลับทิ้งโจรมา มาหาพ่อแม่ นั่นคือความรู้ที่ถูกต้อง

ปฏิจจสมุปบาท เป็นความรู้ที่ทำให้ไม่ต้องพลัดไปสู่ไสยศาสตร์ แต่มันก็ไม่รู้จะเอามาจากไหน ใคร ๆ เคยสอนลูกเด็ก ๆ ให้มีความรู้เรื่องจริงอย่างนี้บ้าง พ่อแม่รักลูก รักลูก ตามใจ ๆ มันโง่หนักขึ้นไป โง่หนักขึ้นไป กิเลสตัณหาเจริญมากขึ้นไป มันก็ไกลจากความรู้ที่ถูกต้อง นี่พ่อแม่มันแหละทำให้ลูกวิ่งหนีตามโจรไป เพราะว่าบำรุงส่งเสริมแต่เรื่องของความต้องการของกิเลสตัณหา ควรจะสอนเรื่องปฏิจจสมุปบาทกับลูกเด็ก ๆ นี้ ให้มันรู้ไว้ ให้มันรู้ไว้ นับตั้งแต่ว่าพออร่อยขึ้นมา ก็บอกว่า โอ้,มันเช่นนี้เอง ความรู้สึกของระบบประสาททางลิ้นมันเช่นนี้เอง อย่างนี้เราเรียกว่าอร่อย ถ้ามันไม่อร่อย มันขม มันเฝ็ด โอ้,อย่างนี้มันก็เช่นนี้เอง อย่างนี้ กระทั่งให้มันรู้ว่ามันเป็นเช่นนี้เองตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ อย่าไปหลงเรื่องอร่อย อย่าไปหลงเรื่องไม่อร่อย ให้รู้ว่ามันเป็นเช่นนี้เอง อย่างที่กล่าวมาแล้วว่า ถ้าตาเห็นรูป ก็ให้ตาเห็นรูป อย่าให้หูเห็นรูป หูได้ยินเสียง ก็ว่าหูได้ยินเสียง อย่าว่าหู ๆ ได้ยินเสียง จมูกได้กลิ่นหอมเหม็น ก็จมูกมันได้กลิ่น มันมีระบบประสาท มันรู้ของมันเอง ไม่ใช่หู ลิ้นได้รส ก็ลิ้นมันได้รส ไม่ใช่หู ไม่ใช่หู แก่อย่าหลงในเรื่องอร่อยที่ลิ้น โสภณัฐพะพิวหน้งมันก็อย่างนั้น พิวหน้งมันรู้สึก ไม่ใช่หูรู้สึก พิวหน้งมันมีระบบประสาท มันก็รู้สึกได้ตามระบบของพิวหน้ง

ที่นี้จิตนี้มันก็คิดได้เอง รู้สึกได้เอง มันไม่ต้องเป็นกู มันเป็นจิต จิตตามธรรมชาติเท่านั้นแหละ ตา หู จมูก ลิ้น ใจ เป็นอายตนะตามธรรมชาติ อย่าเอามาเป็นกู ลองเทียบเคียงคู่อีก พอเอามาเป็นกู มันต่างกันก็เล็กน้อย ตาเห็นรูปนั้นมันอย่างหนึ่ง พอหูเห็นรูป มันต่างกันก็เล็กน้อย มันต่างกันเหลือประมาณ มันเกิดปัญหาเหลือประมาณ มันเกิดความครอบงำจิตใจเหลือประมาณ ตาเห็นรูปกับหูเห็นรูป มันต่างกันอย่างที่เรียกว่ามากมายเหลือเกิน เมื่อหูได้ยินเสียง ก็หูได้ยินเสียง จมูกได้กลิ่น ก็หูได้กลิ่น สอนลูกเด็ก ๆ อภิธรรมชั้นเลิศแก่ลูกเด็ก ๆ อย่างนี้ไปก่อนเถอะ อย่าไปหลงของที่เป็นกู คืออร่อย-ไม่อร่อย ไพเราะ-ไม่ไพเราะ หอมหรือเหม็น ทุก ๆ กู ให้เขารู้เถอะ จะเป็นโชคดี

มหาศาลที่ว่าเด็กคนนี้ได้เกิดมาในตระกูลของพ่อแม่ที่สัตบุรุษ เป็นพระอริยเจ้า มันอาจจะได้บรรลุมรรคผลนิพพาน ตั้งแต่อายุ ๘ ขวบก็ได้

นี่ขอให้เราปลดเปลื้องตัวเอง ปลดเปลื้องตัวเองออกมาเสียจากความเข้าใจผิดหลงใหลไปในลักษณะของไสยศาสตร์ ให้เข้าใจพุทธศาสนาไว้เสียตั้งแต่เด็ก ๆ ตั้งแต่ลูกเด็ก ๆ พ่อแม่พาลูกเด็ก ๆ ไปที่ร้านขายของเล่น ของสวยงาม ของอร่อยอย่างดี ภัตตาคารอย่างดี ของเล่นดีอย่างดีอะไร แล้วก็บอกลูกว่า โอ้, ไอ้ นี่ มิ่งคูสิ มันมีไว้สำหรับทำให้เราเป็นคนโง่ มันมีไว้สำหรับทำให้เราโง่ จะคืนรณกระเสือกกระสนอยากจะได้อยากจะมี พ่อแม่คนไหนทำอย่างนี้บ้าง พ่อแม่คนไหนพูดกับลูกอย่างนี้บ้าง มันมีแต่พาลูกไปที่ภัตตาคารที่ชั้นเลิศชั้นดี ขายของเล่นชั้นที่แพงที่สุด แล้วบอกว่า มิ่งจะเอาอะไร กูจะซื้อให้ทั้งนั้นแหละ นี่ใครโง่กว่าใคร พ่อแม่โง่หรือลูกมันโง่ล่ะ แล้วใครมันสอนให้ใครโง่ล่ะ ฉะนั้นสอนอภิธรรมสอนธรรมะสูงสุดให้แก่ลูกเสียตั้งแต่เล็ก ๆ เอะ ในชีวิตประจำวันนี่มันจะเกิดอาการที่เรียกว่าตรงกันข้าม คือมันไม่หลงไปในทางของอวิชา และมันก็ไม่หลงกลับมาในทางของวิชา

มันมีใจความสำคัญของไสยศาสตร์กับพุทธศาสตร์ในข้อที่ว่า ถ้าเป็นไสยศาสตร์มันพึ่งสิ่งอื่น มันพึ่งผู้อื่น ถ้าเป็นพุทธศาสตร์มันเป็นพึ่งตัวเอง พึ่งธรรมะ พุทธเจ้าท่านตรัสว่า *ธมฺมทีปา ธมฺมสฺรณา อนนฺนุทีปา อนนฺนุสฺรณา* จมิมิธรรมะเป็นประทีป มิธรรมะเป็นสฺรณะ อย่ามีสิ่งอื่นเป็นประทีปเป็นสฺรณะเลย และท่านตรัสโดยภาษาคนอีกทีหนึ่งว่า *อตุตทีปา อตุตสฺรณา อนนฺนุทีปา อนนฺนุสฺรณา* จมิตนเป็นประทีป มีตนเป็นที่พึ่ง อย่ามีสิ่งอื่นเป็นประทีป เป็นที่พึ่งเลย นี่ก็เพียงพออย่าไปหวังพึ่งคนอื่น ให้ช่วยตัวเอง ให้ช่วยตัวเอง แกมีตัวเองอย่างไร ก็ตัวเองนั่นแหละช่วย แม้ตัวเองที่ไม่จริงตัวเองที่โง่ ก็ขอให้ตัวเองที่มันโง่จะช่วยตัวเองเถอะ อย่าไปหวังพึ่งอะไรเลย มันเป็นพุทธศาสตร์ ว่าพึ่งตัวเองนั่นคือพึ่งธรรมะ ทำให้ตัวเองมีธรรมะ แล้วธรรมะก็จะเป็นที่พึ่งแก่ตัวเอง อย่างนี้เรียกตัวเองพึ่งตัวเอง พระพุทธเจ้าไม่ได้สอนเรื่องอวดตาอะไรหรอก สอนแต่ว่าถ้ามีอะไรเป็นอวดตา ก็เอาอันนั้นแหละเป็นการแก้ปัญหา ถ้าหนามมันขอก ก็เอาหนามนั่นแหละบ่ง เรียกว่ามันช่วยตัวเอง หนามขอกเอาหนามบ่งนี้บางคนจะเข้าใจผิดเป็นว่ามันก็เจ็บมากไปกว่าก่อนสิ หนามขอกเอาหนามบ่งนี้ มันถอนเอาหนามเดิมออกด้วยหนามใหม่ ที่ชายทะเลมีต้นไม้ชนิดหนึ่ง หนามยาวแค่นี้ตั้งนิ้วพุดนิ้วครึ่ง คำเข้าไปแล้วเอาออกยาก พอหนามนี้คำติดอยู่ในเนื้อ ก็ไปตัดหนามมาใหม่สองอันสองหนาม มาแทงเข้าสองข้าง สองข้างของหนามที่ฝังอยู่ในเนื้อนะ แล้วก็จัดพร้อม ๆ กันเป็น *fangrum* (เจี้ยว) จัดขึ้นมาอย่างนี้ หนามสองอันนี้จะช่วยจัดเอาหนามที่ปักอยู่ในเนื้อขึ้นมา หนามขอกเอาหนามบ่ง รู้จักทำอย่างนี้สิ ตัวเอง, อวดตาตัวเอง มันสร้างความทุกข์ขึ้นมา ก็เอาอวดตาที่มันเป็นตัวเองที่มัน โง่ นั่นแหละเป็นหนามที่จะถอนหนาม หนามขอกเอาหนามบ่งนี้เป็นความรู้ของปฏิจัสมุปบาทอย่างยิ่งอย่างสูงสุดเลย

ขอให้เอาความทุกข์นั้นนะมาเป็นปัจจัยเป็นต้นเหตุความรู้ที่จะดับทุกข์ อย่างที่กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า พอมีทุกข์ก็เกิดศรัทธาในสิ่งที่ตรงกันข้ามที่จะดับทุกข์ได้ แล้วก็ไปหาสิ่งนั้น ได้มาก็ดับทุกข์ได้ ก็มีอาการเหมือนกับหนามขอกแล้วก็เอาหนามนั่นแหละบ่งหนามถอนหนามขึ้นมา นี่ประโยชน์อันสูงสุดของสิ่งที่เรียกว่าปฏิจัสมุปบาทก็จะสามารถพึ่งตนเอง คือพึ่งธรรมะ พึ่งธรรมะคือพึ่งตนเอง ซึ่งเป็นหลักของพระพุทธศาสนา ถ้าไปพึ่งสิ่งอื่นจะเป็นผีसांगเทวดาพระเจ้าอะไรก็ตาม ถ้ามันเป็นนอกไปจากตนแล้ว มันก็ไม่ใช่พุทธศาสนา พุทธศาสนาจะพึ่งตนเอง ถ้าจะมีพระเจ้าก็มีความรู้ของตนเอง ปฏิจัสมุปบาทนั้นจะเป็นพระเจ้าที่จะช่วยได้ ไม่ใช่พระเจ้าองค์อื่น พระเจ้าที่นอกออกไปนั่นไม่เอา เราจะเอาพระเจ้าคือความรู้เรื่องปฏิจัสมุปบาท คือกฎเกณฑ์อันเฉียบขาดของปฏิจัสมุปบาท มา

เป็นพระเจ้า แล้วก็ถอนความทุกข์ แล้วก็ดับความทุกข์ออกมาเสียให้ได้ มีปฏิจสมุปบาทเป็นพระเจ้าประจำอยู่ใน
ตน คัมภีร์มงคลเลย ความทุกข์เกิดไม่ได้ ดับทุกข์ได้เพราะความทุกข์เกิดไม่ได้

คำพูดนี้ก็ควรจะสนใจนะ เรามักจะพูดกันแต่ว่าดับทุกข์ ดับทุกข์ แม้พระพุทธเจ้าท่านก็ใช้คำนี้ แต่ถ้าเป็นภาษา
ชาวบ้าน มันต้องพูดสำหรับชาวบ้าน มันก็ต้องพูดภาษาชาวบ้าน แม้ฟังดูมันก็ขัด ขัดความจริง ดับทุกข์นี้มันไม่สนุก
หรอก ป้องกันอย่าให้ทุกข์เกิดขึ้นแหละคือดับทุกข์ ดับทุกข์นั่นคือป้องกันไม่ให้ทุกข์เกิด ทำให้ทุกข์เกิดขึ้นแหละ
คือดับทุกข์ อย่าให้ทุกข์เกิดแล้วรบราฆ่าฟันกับความทุกข์ เอาไม้สั้นไปรันจี้หน้ามันเถอะ ป่วยการ อย่าให้ทุกข์มัน
เกิดขึ้นแหละคือดับทุกข์ มีความรู้เรื่องปฏิจสมุปบาทแล้วความทุกข์มันเกิดไม่ได้ เราจะไม่ต้องต่อสู้กับความทุกข์
ให้ยุ่งยากลำบาก เรามีความเฉลียวฉลาดมากพอที่จะไม่ให้ความทุกข์มันเกิด ความทุกข์มันไม่เกิดขึ้นแหละคือดับ
ทุกข์ ความดับไม่เหลือแห่งความทุกข์ก็คือทำให้ความทุกข์มันเกิดไม่ได้โดยประการทั้งปวง ถ้ามีความรู้เรื่อง
ปฏิจสมุปบาทแล้วมันจะทำอย่างนี้ได้ มันจะทำอย่างนี้ได้ ขอให้เข้าใจไว้

ทั้งหมดนี้ตามที่กล่าวมา เรียกว่าปฏิจสมุปบาทประยุกต์ คือเอามาใช้ มา*apply* มันเป็นสิ่งที่ใช้ได้ มันเป็น
applicable มันประยุกต์ได้ แล้วความเป็นอย่างนั้นมันก็มีอยู่ ประยุกต์ได้ ความประยุกต์ได้-*applicability* นั้นมันมีอยู่
ขอให้เอามาใช้ให้ได้ ใช้ให้ได้ ใช้ให้ได้จงทุก ๆ คน อาตมาบรรยายเรื่องความรู้เรื่องปฏิจสมุปบาทเป็นเรื่องแรก ให้
รู้ว่ามันเป็นอย่างไร เป็นอย่างไร เป็นอย่างไร แล้วก็ประยุกต์มันให้ได้

ทีนี้ต่อไปก็อยากพูดเรื่องเครื่องมือสำหรับประยุกต์ คืออานาปานสติ วันหลังเราก็จะพูดกันถึงเรื่องอานาปาน
สติ วันนี้ก็พูดถึงประยุกต์ปฏิจสมุปบาทกันอย่างไร มีความรู้เรื่องปฏิจสมุปบาทโดยประจักษ์ แล้วก็มีความรู้โดย
ประยุกต์คือใช้มันให้ได้ มันเป็นที่จะต้องเรียกว่าของขวัญอันประเสริฐที่พระพุทธเจ้าประทานไว้ให้ ใครมี
สติปัญญาที่รับได้ ใครไม่มีสติปัญญาที่เหลว สร้างสติปัญญาในเรื่องนี้ขึ้นไว้มาก ๆ ก็จะเอาของขวัญนี้มาใช้ให้เป็น
ประโยชน์และดับทุกข์ได้ เรามีความจำเป็นที่จะต้องรู้โดยประจักษ์ และมีความจำเป็นที่จะต้องเอามาใช้ให้เป็น
ประโยชน์ได้คือประยุกต์ปฏิจสมุปบาทโดยประจักษ์ ก็พูดแล้ววันก่อน ปฏิจสมุปบาทโดยประยุกต์ก็พูดกันใน
วันนี้

ขอแสดงความหวังว่า ท่านทั้งหลายเมื่อรู้จักปฏิจสมุปบาทดีแล้ว ก็จะประยุกต์ ๆ ทีนี้ขาดเครื่องมือสำหรับ
ประยุกต์ เราก็สร้างเครื่องมือขึ้นมา สิ่งนั้นคือความรู้เรื่องอานาปานสติ ซึ่งจะได้อภัยพูดกันต่อไป ฝึกฝนกันต่อไป
จนมีอาวุธอันแสนจะวิเศษนี้กำจัดความทุกข์ออกไปโดยสิ้นเชิง

การบรรยายในวันนี้สมควรแก่เวลา ขอแสดงความหวังว่า จงทำความเข้าใจ ทำความเข้าใจ ทำความเข้าใจเรื่อง
ปฏิจสมุปบาทให้ถูกต้องเพียงพอ ละเอียดลอบทุกแง่มุม แล้วก็ไปหาเครื่องมือสำหรับที่จะปฏิบัติให้ได้ตามนั้น
ขอยุติการบรรยาย ขอขอบคุณท่านทั้งหลายในการเป็นผู้ฟังที่ดี ขอแสดงความหวังว่าจะมีความก้าวหน้าไปตามทาง
แห่งพระธรรมตามลำดับ ๆ อยู่ทุกทีพุทธาตรีกาลเทอญ ขอยุติการบรรยาย// (จบไฟล์)